

Humor, poesi og dødsens alvor: Krigen sett med nordiske øyne

En resa genom krigets Ukraina: Ett krigsreportage från våren 2022

Cyril Hellman

Stockholm: Stevali Fakta 2022

202 sider

ISBN 9789189228726

Russerne kommer: Reportager fra Ukraine, Belarus, Transnistrien og Rusland

Frederik Tillitz, Ólafur Steinar Gestsson
& Anders Rye Skjoldjensen

København: Gads Forlag 2022

256 sider

ISBN 9788712069829

Omtalt av **Ivar Dale** [senior fagrådgiver, Den norske Helsingforskomité, id@nhc.no]

Krigen i Ukraina raser videre, og knapt et år etter Putins fullskalainvasjon er faglitteraturen som tidligere forsøkte å dedusere seg frem til den russiske presidentens hensikter, nå blitt en beskrivelse av den katastrofe han har skapt og lidelsen han påfører sine medmennesker. En krigslitteratur er nødvendigvis i ferd med å ta form, også i de nordiske landene.

©2023 Ivar Dale. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Dale, I. (2023). *Humor, poesi og dødsens alvor: Krigen sett med nordiske øyne*. *Nordisk Østforum*, 37, 38–40. <http://dx.doi.org/10.23865/noros.v37.5559>

Bare i Norge har det vært en jevn strøm av kritikerroste utgivelser om Russland og Ukraina, ikke minst i tiden etter fullskalainvasjonen den 24. februar 2022. Dårlig samvittighet over alt man ikke rekker å lese blir ikke mindre når man tar inn over seg at interessen for regionen selvsagt har økt overalt i Europa. Mengden av spennende og velskrevne nye bøker er bortimot uoverkommelig, selv bare på språkene man selv forstår.

Danske Frederik Tillitz er frilansjournalist med erfaring fra inn- og utland, og med en særlig interesse for Øst-Europa. Hans utgivelse *Russerne kommer: Reportager fra Ukraine, Belarus, Transnistria og Russland* er gjort i samarbeid med de to fremragende fotografene Ólafur Steinar Getsson og Anders Rye Skjoldjensen.

Tillitz er en erfaren featureskribent, og deler av tekstene har også stått på trykk i danske og utenlandske aviser tidligere. Boka gir ham større armrom til å utvide det som er dikteriske portretter og skisser av personlige møter på flere sider av konfliktlinjene som nå skiller russere, ukrainere, belarusere og moldoverere.

En av overskriftene sender umiddelbart et grøss nedover ryggen på leseren: «Russland, januar 2022». I dag vet vi hvilken tid dette var, og vi vet hva som fulgte like etterpå. Tillitz og hans reisefølge mot Rostov spøker også med at hvis Russland faktisk gikk til angrep på Ukraina, ville den tid og sted de befinner seg i senere bli sett på som Tyskland i 1939. Når vi leser med dagens situasjon i Ukraina i bakhodet, stiger en rød tråd frem i de mest hverdagslige situasjoner.

Også i den belarusiske hovedstaden Minsk kjenner vi ubehaget når fortelleren, som er i landet på turistvisum, får telefonen sin fratatt og sitt billedgalleri gjennomgått. I gatene raser masseprotestene, president Lukasjenko barrikaderer seg og må be om Putins hjelp for å redde skinnet. Politiet er ikke dummere enn at de forstår at Tillitz er journalist og kaster ham ut av landet. De skriver dermed seg selv inn i hans reportasje.

Som leser stusser jeg på at Tillitz i selve tittelen har valgt å legge den russiskstøttede utbrytterrepublikken Transnistria på samme nivå som de uavhengige statene Ukraina, Belarus og Russland. Det kan synes litt woke å spørre, men burde ikke boka heller presenteres som en reise gjennom Ukraina, Belarus, Moldova og Russland? Selvsagt er opplevelsen av å reise i de mange de facto uavhengige statene i det tidligere Sovjetunionen svært forskjellig fra å reise i landene for øvrig. Men tittelen gjør at man blir litt frem og tilbake for å forsikre seg om forfatterens hensikter, noe man bare trenger å lese tekstene for å forstå, er gode. Fotografenes tunge, stemningsfulle bilder fra Øst-Europas skyggesider løfter Tillitz' tekster og danner en fin ramme rundt hans møter med mennesker i de fire landene.

Cyril Hellman er et velkjent navn i Sverige, hvor han har arbeidet i en årrekke ikke bare som journalist, men som romanforfatter, fotograf og dikter. Utgivelsene spenner fra tema som *football hooligans* og svensk gjengkriminalitet til reportasjebøker fra Irak og Syria. 52-åringens krigsreportasje fra Ukraina våren 2022 foreligger nå i bokform.

Hellman og Tillitz har reist i den samme regionen på omtrent samme tid, men innfallsvinkelen er vidt forskjellig. Hellmans bok faller nærmere sjangeren gonzo-journalistikk, og han omtaler også sitt reisefølge Geir – som for øvrig er samme Geir som fyller rollen som Karl Ove Knausgårds venn i første bind av *Min kamp* – som den norske Hunter S. Thompson «utan drågorna». Det nærmer seg midten av boka før vi krysser den polsk-ukrainske grensa, og i opptakten får vi underholdende innblikk i Hellmans oppvekst. Hans mor var russofil og ville kalle sønnen Kirill før faren satte ned foten. Ett av Cyrils første minner er da han som toåring blir etterlatt i en hotellkorridor i Leningrad mens mora drar i operaen.

Boka er delt inn i egne opplevelser og mer faktaorienterte kapitler som forklarer den politiske situasjonen i det moderne Ukraina og landets bredere historie. Hellmans «resa gjennom krigets Ukraina» er en personlig reise og ikke tungt gjennomarbeidet faglitteratur, som landsmann Martin Kraghs *Det fallna imperiet* (2022), eller for den saks skyld Catherine Beltons *Putin's People* (2020). Faktisk er det Beltons bok Hellman leser underveis på reisen, for å bedre forstå den virkelighet han er på vei inn i.

Hellmans opplevelser i krigens Ukraina våren 2022 finner sted i Lviv, Kyiv og Odesa. En del vil kanskje si at den fortsatt pågående krigen er for alvorlig til å fungere som bakteppe for det som ofte er humoristiske refleksjoner, men i Hellmans hånd fungerer det veldig fint. Når denne forferdelige perioden i Europas historie tar slutt, vil vi ha tårn av reportasjer og reiseskildringer å velge mellom. Kanskje er det de personlige og originale som vil bli stående.

Hellman og Tillitz har ikke skrevet akademiske verker av den typen man finner i NUPIs bokhyller, ei heller er det populærvitenskap. Dette er reportasjer. Men bøkene er den perfekte påminnelse om *Nordisk Østforums* egenverdi. Når vi orienterer oss i nytt lesestoff utelukkende på engelsk og på vårt nordiske morsmål, glemmer vi lett de mange interessante utgivelsene som finnes i våre naboland. Nordiske slavofile gjør smart i å kikke regelmessig over grensene.